

Üniversite Öğrencilerinin Dijital Bağımlılık Düzeylerinin İletişim Becerileri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi

Aysel Arslan*
Sait Bardakçı**

Öz

Bu çalışmada; üniversite öğrencilerinin dijital bağımlılık düzeylerinin ve iletişim becerilerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi, dijital bağımlılık düzeylerinin iletişim becerileri üzerinde bir etkisinin olup olmadığının belirlenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmanın örneklem grubunu 2019-2020 akademik yılı güz döneminde Sivas Cumhuriyet Üniversitesinde sekiz farklı fakültede öğrenim gören 653 kadın 455 erkek olmak üzere 1108 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma verilerinin elde edilmesinde genel tarama modelleri arasında yer alan seçkisiz örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Veriler, "Dijital Bağımlılık Ölçeği" ile "İletişim Becerileri Envanteri"nin öğrencilere uygulanmasıyla elde edilmiştir. nde Kolmogorov-Smirnov normallik testi ile çarpıklık ve basıklık değerleri, bağımsız gruplar t testi, tek yönlü ANOVA ve Tukey testleri ile yapısal eşitlik modellemesi altında yol analizi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda üniversite öğrencilerinin dijital bağımlılık ve iletişim becerilerinin cinsiyet, sınıf düzeyi, ikâmet yeri ve mezun oldukları lise türü değişkenleri açısından anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Yol analizi sonucunda ise dijital bağımlılık alt faktörlerinin bazılarının öğrencilerin zihinsel ve davranışsal iletişim becerileri üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dijital Bağımlılık, İletişim Becerisi, Üniversite Öğrencisi

* Öğr. Gör. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri MYO, arslanaysel.58@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-8775-1119

** Dr. Öğr. Üyesi. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, sbardakci@cumhuriyet.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-3720-5029

Abstract

The purpose of this study is to examine the university students' digital addiction levels and communication skills in terms of different variables and to determine whether digital addiction levels have an effect on communication skills. The sample group of the research consists of 1,108 students (653 female and 455 male) studying at eight different faculties at Sivas Cumhuriyet University during the fall semester of the 2019-2020 academic year. Random sampling, one of the general screening models, was used to obtain the research data. The data were obtained using the Digital Addiction Scale and the Communication Skills Inventory. To analyze data, we employed structural equation modeling and conducted a Kolmogorov-Smirnov normality test, an independent groups t-test, a one-way ANOVA and Tukey tests in addition to calculating skewness and kurtosis values. The research found there to be significant differences in university students' digital addiction and communication skills by gender, class level, place of residence and the type of high school from which they graduated. A path analysis revealed that several sub-factors of digital addiction impacted students' mental and behavioral communication skills.

Keywords: Digital Addiction, Communication Skill, University Student

Giriş

Yaşadığımız dünya her geçen gün gelişen bilgi ve iletişim teknolojileri ile kuşatılmaktadır. Dünya genelinde yaşanan hızlı değişim ve gelişim sadece bireylerin değil toplumların yaşam koşullarına da yansımakta, hemen her alanda teknolojinin kullanılması artmaktadır (Yellowlees & Marks, 2007). Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişimin sonucu olarak bilgisayar, tablet, telefon vb. araçların kullanımının yaygınlaştığı görülmektedir. İnternet ağlarına erişimin gittikçe daha yaygın ve kolay hale gelmesi de bireylerin bu araçları daha fazla kullanmasında etkili olmaktadır (Siyez, 2015). İnternet ağlarının milyarlarca bilgisayarı birbirine bağlayabilecek bir alt yapıya sahip olması, bireylere dünyaya açılma ve dünyayı tanıma konusunda neredeyse sınırsız olanaklar sağlamaktadır. Bu olanaklar bireylerin zaman ve mekân sınırlaması olmadan sağlıktan eğitime, haberleşmeden iş takibine (Yurdakul, Dönmez, Yaman, & Odabaşı, 2013), bankacılıktan kütüphane hizmetlerine kadar sayısız alanda hayatlarını zenginleştirmekte, kolaylaştırmakta ve zamandan tasarruf etmelerini sağlamaktadır (Tsai, Lin, & Tsai, 2001). Ayrıca bireyler film izlemek, müzik dinlemek, gazete okumak, alışveriş yapmak vb. pek çok faaliyet için

de interneti etkin bir şekilde kullanmaktadır (Omole & Ayeni, 2013). İnternet aracılığıyla sunulan bu olanaklar, bireylerin hayatında teknolojiye dayalı dijital araçların kullanımını vazgeçilmez hale getirmektedir (Çetinkaya, 2013). Dijital araçların kullanımının bu denli yaygınlaşması sonucunda başlangıçta tahmin edilemeyen bazı sorunların ortaya çıkması bireyleri ve toplumları endişelendirmektedir (Taş & Ayas, 2015). Dijital araçların kullanım süresi arttıkça sosyal medyada geçirilen zaman da artmaktadır. Bireylerin zamanlarının büyük bir kısmını dijital ortamlarda geçirmeleri psikolojik durumlarını, sosyal ilişkilerini, fiziksel aktivitelerini, akademik başarılarını (Young, 1996), yemek yeme alışkanlıklarını ve uyku düzenlerini olumsuz olarak etkilemektedir (Esen, 2012).

Bağımlılık kavramı genelde bireylerin sigara, alkol, uyuşturucu vb. maddeleri kullanmaya yönelik olan aşırı isteklilik durumuyla ilişkili olarak düşünülmesine (Ögel, 2001) karşın günümüzde bireylerin sergilediği kimi davranışlar da uzmanlar tarafından bağımlılık kapsamında değerlendirilmekte ve oldukça geniş bir zeminde ele alınmaktadır. Bağımlılık bu bağlamda madde kullanımını içeren kimyasal bağımlılık ve davranışları içeren davranış bağımlılığı olmak üzere iki başlıkta incelenmektedir. Bireyin kullandığı katı veya uçucu halde bulunabilen uyuşturucu niteliği olan maddeler kimyasal bağımlılık yapıcı maddeler olarak nitelenmektedir (Erdamar & Kurupınar, 2014). Kimyasal maddelerin haricinde bireyin bazı davranışları gerçekleştirmeye yönelik aşırı isteklilik durumları da davranış bağımlılığı bağımlılık olarak tanımlanmaktadır (Orford, 2001). Davranış bağımlılığı adı altında tanımlanan bu eylemler arasında; kumar (Griffiths, 1996a), eğlence araç ve makineleri (Griffiths, 1991), televizyon, dizi, reklam (McIlwraith, Jacobvitz, Kubey, & Alexander, 1991), seks, pornografi (Carnes, 2001), yemek alışkanlığı (Orford, 2001), bir kişiye yönelik aşırı ilgi (Peele & Brodsky, 1975), internet (Young, 1998), çevrimiçi olan veya olmayan bilgisayar oyunları (Griffiths, 1995a) telefon bağımlılığı yer almaktadır. Davranışsal bağımlılık olarak tanımlanan eylemlerin bir kısmının (kumar, seks vb.) teknolojinin yaygınlaşmasından önce de var olduğu bir kısmının ise (internet, bilgisayar oyunları vb.) teknolojinin gelişmesiyle ortaya çıktığı görülmektedir. Davranışsal bağımlılık yaşayan bireylerin teşhis ve tanısını koymak kimyasal bağımlılıklara göre daha zor olmaktadır. Çam (2012), kimyasal bağımlılıklarda görülen bireylerin maddeye yönelik aşırı istek duyması, maddenin yoksunluğunda olumsuz eylemlerde bulunması gibi faktörlerin davranışsal bağımlılıklarda da ortaya çıktığını belirtmektedir. Griffiths, (1996b) davranışsal bağımlılıklarda ortaya çıkan sonuçların kimyasal bağımlılıklardaki sonuçlarla karşılaştırılarak tespit edilebileceğini belirtmektedir. Davranışsal bağımlılık yaşayan bireylerin zihinlerinin sürekli olarak yapmak istedikleri şeyle meşgul olduğu, tek bir olay veya duruma yönelik olarak duygularının yoğunlaştığı, takıntılı davranışlar görüldüğü ve bireyin kabul etmesi durumunda tedavilerinde kimyasal madde bağımlılıklarına oranla yüksek oranda başarılı olunduğu ifade edilmektedir (Marks, 1990). Yukarıdaki ifadelerden anlaşılacağı üzere kimyasal bağımlılıkla davranışsal bağımlılık ortaya

koyduğu sonuçlar itibariyle büyük oranda benzeşmekle birlikte davranışsal bağımlılığın tedavisinin daha kolay olduğu görülmektedir.

Dijital bağımlılık davranışsal bağımlılık türleri arasında kabul edilmekte ve o da kendi içinde farklı alt kategorilerde ele alınmaktadır. İnternet bağımlılığı bu anlamda ilk tanımlanan davranışsal bağımlılık olup (Arısoy, 2009; Young, 1996), bireyleri psikolojik, fiziksel, sosyal yönlerden olumsuz etkilediği için davranışsal dürtü bozukluğu olarak kabul edilmektedir (Greenfield, 1999). Dijital bağımlılığın dijital araç ve ortam türlerinin artması ve zararlarının ortaya çıkmasıyla telefon, oyun, sosyal medya, sanal kumar gibi alt kategoriler altında incelenmeye başlandığı görülmektedir (Kuss & Griffiths, 2011). Bu alt kategoriler kendi içinde araçlara yönelik bağımlılık ve sosyal ortamlara yönelik bağımlılık şeklinde iki ayrı grupta ele alınmaktadır. Shaw ve Black (2008), araçsal bağımlılığın tablet, telefon, televizyon, bilgisayar vb. dijital araçları kapsadığını, sosyal ortamlara yönelik bağımlılığın ise internet, oyun, facebook, instagram, sanal alışveriş vb. sanal ortamları kapsadığını ifade etmektedir. Dijital bağımlılık adı altında incelenen alt kategorilere gelecek süreç içerisinde gelişen teknolojiyle birlikte farklı başlıkların eklenebileceği düşünülmektedir. Dijital bağımlılık yaşayan bireylerin, sürekli dijital araç gereçleri kullanma veya sosyal ortamlarda bulunma ihtiyaçlarının olduğu belirtilmektedir. Bu araç veya sosyal ortamlara ulaşamayan bireylerin kaygı, tedirginlik, olumsuz duygular hissetme ve çevresine agresif davranışlarda bulunma, şiddet eğiliminde olma gibi davranışlar sergiledikleri gözlenmektedir (Arısoy, 2009). Bu anlamda özellikle çocuk ve ergenlerin davranışlarının aileleri ve öğretmenleri tarafından dikkatle takip edilmesi önem arz etmektedir. Olumsuz davranışlar sergileyen bireylerin aile ve çevresiyle olan ilişkisi zedelenmekte ve sosyal hayatları olumsuz etkilenmektedir. Sonrasında ise bireyler daha çok kendi içlerine yönelerek iş, aile ve arkadaşlarından uzaklaşmaktadır (Ceyhan, 2011). Aslında çevresinden uzaklaşan bireylerin bunun için aile ve arkadaşları tarafından sevilmedikleri veya istenmedikleri şeklinde kendileri için uygun olan bahaneler ortaya koydukları görülmektedir. Bunun bir anlamda yaşadıkları için çevrelerini suçlama ve kendilerini haklı görme eğilimi olduğu düşünülmektedir. Sosyal çevresiyle ilişkileri bozulan bireylerin süreç içerisinde iletişim becerilerinde de doğal olarak ciddi olumsuzluklar ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar bağımlılık gibi olumsuz sonuçları da olsa teknolojinin hızlı bir ivme kazandığı ve dolayısıyla da dijital araç ve ortamların önemli bir iletişim olanağı sunduğu yadsınamaz bir gerçeklik olarak kabul edilmektedir (Çakır & Topçu, 2005).

İletişim; bireylerin hayatlarının tamamında var olan farklı boyutları ve karmaşık bir yapısı olan bir kavram olarak nitelenmektedir (Güler, 1990). Eğitim, psikoloji, sosyoloji, siyaset, sağlık, teknoloji gibi pek çok farklı alanın kendi iletişim tanımı ve kapsamı bulunmaktadır (Kaya, 2011). Sağlıklı bir iletişimin kurulması için dil, jest, mimik, sembol, işaret, simge vb. unsurların gönderici ve alıcı bireyler arasında önceden üzerinde anlaşılacak ortak bir

kodlamayı içermesi gerekmektedir (Kaya, 2011). İletişim sözlü ve sözsüz iletişim olarak iki kategoride ele alınmaktadır. Sözlü iletişimin temelinde konuşulan dilsel öğeler yer alırken sözsüz iletişimde işaret, sembol, simge, mimik, jest, resim, fotoğraf, renk, kıyafet vb. unsurlar yer almaktadır (Arslan, 2019b). İletişimi Bıçakçı (2000), ortak bir hayat ve deneyimi birlikte yaşamış bireylerin birbirleriyle anlaşmayı sağlamak için olay, olgu, gelişim ve değişimler hakkında oluşturdukları bilgi, duygu, düşünce, yargı, tutum, davranış vb. içeren sözlü veya sözsüz bir şekilde paylaştıkları mesajlar şeklinde ifade etmektedir. Benzer şekilde iletişimi Dökmen (2004); bilgiyi üreterek aktarılması ve bir anlam oluşturulması, Özkan (2010); bireyin seçtiği sözlü ya da sözsüz bir aktarım yoluyla belli bir konudaki duygu, düşünce ve bilgisini diğer bireylerle paylaşması, anlam oluşturulması, Yaman (2011); kurum, grup ve bireylerin birbirleriyle ilişki kurmasını ve belli bir noktada anlaşmalarını sağlayan etkileşim süreci olarak tanımlamaktadır. İletişim, bireysel ya da toplumsal konularda birey, grup ve kurumların sözlü ya da sözsüz kanalları kullanarak belli bir iletişim ve etkileşim kurmaları, bilgi, düşünce, duygu paylaşımları, anlaşma zemini oluşturmalarına olanak sağlayan aktiflik ve süreklilik arz eden bir süreç olarak kabul edilmektedir (Tutarel-Kışlak, 1999).

İletişimde esas olanın karşılıklılık ilkesi olduğu belirtilmektedir. Bu bağlamda en az iki kişinin iletişim sürecinde olması gerekmektedir. İletişimin temel kavramları gönderici/kaynak, alıcı, kanal ve mesaj olarak kabul edilmektedir (Çalapkulu, 2015). Mesajın iletişimde bulunan kişi veya kişilerin üzerinde anlaştığı ortak bir kodlama üzerinden iletilmesi gerekmektedir (Dökmen, 2003). Mesajı oluşturan ve ileten gönderici, alan ve yorumlayarak anlam oluşturan ise alıcı olarak ifade edilmektedir. İletişim süreci gönderici ve alıcının sürekli yer değiştirmesiyle devam etmektedir. İletişim mesaj, anlam, düşünce değiş tokuşu olarak da kabul edilmektedir (Erdoğan, 2002). Bu değiş tokuşun sağlıklı olarak devam etmesi için bireylerin birbirlerini doğru ve net bir şekilde anlamaları gerekmektedir. Sağlıklı iletişimde bireylerin eğitim düzeyleri, psikolojik durumları, sosyal statüleri, kültürel altyapıları, cinsiyetleri, kişilik özellikleri, yaşları, çevreleri, beklentileri oldukça etkili olmaktadır (Kaya, 2011). İletişim sürecinde bireysel, kültürel, toplumsal farklılıklar bulunmaktadır. İletişimde bulunan bireylerin bu farklılıklara saygılı olması gerekmektedir. Kaynak olan bireyin söylediklerinin içeriğinin, amacının doğru bir şekilde ve tam olarak anlaşılabilmesinde alıcının söylenenleri dikkatle dinlemesi, sözel ve sözel olmayan mesajları birlikte değerlendirmesi, empati kurması, ortam ve bağlamı göz önüne alması önemli olmaktadır. Empatik tepkilerin etkin ve yeri geldiğinde kullanılması iletişimin daha nitelikli bir şekilde yürütülmesini sağlamaktadır (Dökmen, 2003; Şahin, 1998).

İletişim sadece bireylerin değil toplumların da önemli bir ihtiyacı olarak ifade edilmektedir. Bu bağlamda iletişim bireysel ve toplumsal olarak farklı işlevlere sahip bulunmaktadır. Bireyin yaşamak için ihtiyaç duyduğu şeyleri karşılaması, gerçekleştirmek istediği hedefleri hayata geçirmesi, hâlihazırdaki şartları iyileştirmesi, farklı ortam ve şartları oluşturması,

kendini ifade ederek anlaşılması, kendini anlayarak duygu ve düşüncelerini geliştirmesi, zamanını eğlenceli ve keyifli bir şekilde geçirmesi, hayattan doyum alabilmesi iletişimin bireysel işlevleri olarak kabul edilmektedir (Çalapkulu, 2015; Arslan, 2019b). Bireylerin toplumun ihtiyaç duyduğu şekilde eğitilmesi, doğru şekilde bilgilendirilmesi, hak ve sınırlarının farkında olması vb. ise iletişimin toplumsal işlevleri arasında bulunmaktadır (Usluata, 1997; Zillioğlu, 2007).

Günümüzde gelişen teknoloji sayesinde birey ve toplumların birbirleriyle iletişim kurmaları geçmişe oranla çok daha kolay ve hızlı bir şekilde gerçekleşmektedir. Bu bağlamda teknolojinin iletişimi olumlu etkilediği ifade edilmektedir. Ayrıca teknolojinin kullanılan dil, simge, sembollerle kendine özgü bir iletişim dili oluşturduğu da görülmektedir. Ancak kullanılan teknolojinin bir süre sonra araç değil amaç haline gelmesi, bireylerin kendilerini kontrol edememesi sonucunda dijital bağımlılık olarak tanımlanan davranışsal bozuklukları ortaya çıkmaktadır. Bireyin yaşadığı dijital bağımlılık onun çevresiyle olan ilişki ve iletişimini olumsuz şekilde etkilemektedir (Çakır & Topçu, 2005). Yapılan alan yazın taramasında farklı yaş ve grupların dijital bağımlılık düzeylerini belirlemeye yönelik çalışmalar ve dijital bağımlılık düzeyleri ile farklı yeterlik, beceri ve davranışlar arasındaki ilişkilerin incelendiği çalışmalar olduğu belirlenmiştir. Aktan (2018) üniversite öğrencilerinin medya bağımlılık düzeylerini; Aydın ve Horzum (2015) öğretmenlerin bilgisayar oyun bağımlılıklarını; Dalaylı (2017) orta yaş üstü bireylerde sosyal medya bağımlılığını; Dursun ve Eraslan-Çapan (2018) ergenlerde dijital oyun bağımlılığını; Arslan (2019a) ortaöğretim öğrencilerinin dijital bağımlılık düzeylerini; Arslan (2020a) üniversite öğrencilerinin dijital bağımlılık düzeylerini; Gökçearsan ve Durakoğlu (2014) ortaokul öğrencilerinin dijital bağımlılık düzeylerini; Dilci, Arslan ve Ersoy (2019) 0-12 yaş aralığındaki çocukların dijital bağımlılıklarını belirlemeye yönelik araştırma yapmışlardır. Kayri ve Günüç'ün (2016) dijital bağımlılık ile sosyo-ekonomik durum arasındaki ilişkiyi; Mustafaoğlu ve Yasacı'nın (2018) dijital oyun oynamanın çocukların psikolojileri üzerindeki etkisini; Aydın'ın (2017) ortaokul öğrencilerinin dijital bağımlılıkları ile benlik saygıları arasındaki ilişkiyi; Arslan (2020b) ortaöğretim öğrencilerinin dijital bağımlılık ile şiddet eğilimleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla çalışmalar yaptıkları belirlenmiştir. Yukarıda görüldüğü gibi yapılan alan yazında öğrencilerinin dijital bağımlılık düzeyleri ve farklı değişkenler ile arasındaki ilişkinin belirlenmesine yönelik çalışmalar bulunduğu görülmüştür. Ancak üniversite öğrencilerinin dijital bağımlılık düzeyleri ile iletişim becerileri arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik yapılan herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu alanda bir çalışmanın yapılmamış olmasının nedeni olarak dijital bağımlılığın henüz yeni gelişen bir kavram olması ve dolayısıyla çok uzun bir geçmişe sahip olmamasının etkili olduğu düşünülmektedir. Gün geçtikçe dijital bağımlılığın pek çok farklı davranış üzerindeki etkisinin belirlenmesine yönelik çalışmaların sayısının artacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda araştırmacılar tarafından; üniversite öğrencilerinin dijital

bağımlılık ve iletişim becerisi düzeylerinin, çeşitli demografik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi ve dijital bağımlılığın iletişim becerisi üzerindeki etkisinin olup olmadığının incelenmesi amacıyla bu çalışmanın yapılması planlanmıştır. Bu amaç çerçevesinde aşağıda yer alan soruların yanıtı aranmaktadır:

- a. Üniversite düzeyinde eğitim alan öğrencilerin dijital bağımlılık ve iletişim becerileri cinsiyet, sınıf düzeyi, ailenin ikâmet ettiği yer ve mezun olunan lise türü değişkenleri açısından anlamlı farklılık göstermekte midir?
- b. Üniversite düzeyinde eğitim alan öğrencilerin dijital bağımlılık düzeylerinin iletişim becerileri üzerinde etkisi bulunmakta mıdır?

Yöntem

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın evren/örneklem grubu, kullanılan veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Evren/Örneklem

Araştırma genel tarama modelleri arasında yer alan olasılığa dayalı seçkisiz örnekleme yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Özen ve Gül (2007), olasılığa dayalı örnekleme tekniklerinin kullanılmasının örneklemin temsil etme gücünü artırdığını ifade etmektedir. Ayrıca örneklem hatasını hesaplama şansı da bulunmaktadır (Monette, Sullivan, & Dejong, 2013). Seçkisiz örnekleme yöntemi, bir evrende yer alan bütün birimlerin seçilme şansının olması ve bu seçimlerin birbirini etkilememesi olarak da tanımlanmaktadır (Özen & Gül, 2007). Araştırmanın örneklem grubu, 2019-2020 akademik yılı güz döneminde Sivas Cumhuriyet Üniversitesi bünyesindeki sekiz farklı fakültede birinci ve dördüncü sınıf düzeyinde öğrenimlerini sürdüren 653 kadın, 455 erkek olmak üzere 1108 öğrenciden oluşmaktadır. Tablo 1’de örneklem grubunun demografik bilgilerine ilişkin betimsel istatistiklere yer verilmektedir.

Tablo 1. Örneklem İlişkin Betimsel İstatistikler

Değişkenler	Gruplar	(f)	(%)
Cinsiyet	Kadın	653	58.9
	Erkek	455	41.1
Sınıf	1. Sınıf	566	51.1
	4. Sınıf	542	48.9
Ekonomik Düzey	Çok İyi	277	48.6
	İyi	43	3.9
	Orta	451	40.7
	Düşük	567	51.2
İkamet yeri	Köy	216	19.5
	İlçe	259	23.4
	Şehir	377	34.0
	Büyükşehir	256	23.1
Mezun Olunan Lise Türü	Genel	183	16.5
	Fen	106	9.6
	Meslek	148	13.4
	İmam Hatip	178	16.1
	Anadolu	493	44.5

Fakülte	İletişim	132	11.9
	İİBF	154	13.9
	İlahiyat	134	12.1
	Tıp	153	13.8
	Edebiyat	185	16.7
	Eğitim	146	13.2
	Sağlık Bilimleri	106	9.6
	Mühendislik	98	8.8

Tablo 1 incelendiğinde; öğrencilerin %58.9'unun kadın, %41.1'inin erkek olduğu; birinci ve dördüncü sınıfa devam eden öğrenci oranlarının çok yakın olduğu; ekonomik durumlarının ağırlıklı olarak orta ve iyi olduğu; en fazla öğrencinin şehirde ikâmet ettiği; öğrencilerin ağırlıklı olarak Anadolu lisesinden mezun olduğu ve üniversitede sekiz farklı fakültede eğitim aldıkları görülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada Kesici ve Tunç (2018) tarafından geliştirilen “*Dijital Bağımlılık Ölçeği*” ile Ersanlı ve Balcı (1998) tarafından geliştirilen “*İletişim Becerileri Envanteri*” kullanılmıştır.

Dijital Bağımlılık Ölçeği: Kesici ve Tunç'un (2018) geliştirdiği ölçek 19 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin; aşırı kullanma (5 madde), nüksetme (3 madde), hayatın akışını engelleme (4 madde), duygu durumu (4 madde) ve bırakamama (3 madde) şeklinde adlandırılan beş faktörü bulunmaktadır. Ölçek maddelerine bakıldığında daha çok bireyin kendi bağımlılık düzeyi hakkında bilgi verdiği görülmektedir. (Madde 6. “*Dijital araçları kullanma süresi konusunda kendimi kontrol edemiyorum.*”, “Madde 9. *Dijital araçlarla vakit geçirirken kendimi çok mutlu hissediyorum.*”) Ölçeğin toplam güvenilirliği .87 olarak; bu çalışmada ise .88 olarak tespit edilmiştir. Ölçeğin faktörlerinde ise güvenirliliğin; aşırı kullanma faktöründe .74, nüks etme faktöründe .79, hayatın akışını engelleme faktöründe .76, duygu durumu faktöründe .74, bırakamama faktöründe .72 olduğu belirlenmiştir. Beşli likert olarak düzenlenen ölçek “*Kesinlikle Katılmıyorum=1*”,

“Katılmıyorum=2”, “Kararsızım=3”, “Katılıyorum=4” ve “Tamamen Katılıyorum=5” şeklinde derecelendirilmiştir. Ölçeğin tüm maddelerine olumsuz olarak yanıt verilmesi durumunda alınabilecek en düşük puan 19 iken olumlu yanıt verilmesi durumunda alınabilecek en yüksek puan 95 olmaktadır. Bu bağlamda bu ölçekten alınan puan ortalaması yükseldikçe öğrencinin iletişim becerisinin artacağı düzeyinin artacağı düştükçe azalacağı şeklinde yorumda bulunabilir.

İletişim Becerileri Envanteri: Ersanlı ve Balcı'nın (1998) geliştirdiği ölçek 45 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin; zihinsel (15 madde), duygusal (15 madde) ve davranışsal (15 madde) olmak üzere üç alt faktörü bulunmaktadır. Ölçek maddeleri incelendiğinde bireyin kendi iletişim becerisine yönelik algılarının belirlenmeye çalışıldığı görülmektedir. (Madde 13. “*Konuşurken ilk adımı atmaktan çekinmem.*”, “Madde 42. “*Beni rahatsız eden duygularımı iletmede sıkıntı çekerim.*”) Ölçek geliştirme çalışmasında ölçeğin güvenilirliği zihinsel faktöründe .83, duyuşsal faktöründe .73, davranışsal faktöründe .82 ve toplamında ise .68 olarak; bu çalışmada ise ölçeğin zihinsel faktöründe .65, duyuşsal faktöründe .64, davranışsal faktöründe .70 ve toplamında ise .85 olarak bulunmuştur. Beşli likert olarak düzenlenen ölçek “*Hiçbir zaman=1*”, “*Nadiren= 2*”, “*Bazen=3*”, “*Genellikle=4*”, ve “*Her zaman=5*” şeklinde derecelendirilmiştir. Ölçeğin tüm maddelerine olumsuz yanıt verilmesi durumunda alınabilecek en düşük puan 45 iken olumlu yanıt verilmesi durumunda alınabilecek en yüksek puan 225 olmaktadır. Bu bağlamda bu ölçekten alınan puan ortalaması yükseldikçe öğrencinin iletişim becerisinin artacağı düzeyinin artacağı düştükçe azalacağı şeklinde yorumda bulunabilir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma verileri toplanmadan önce kullanılacak ölçekler belirlenerek uygulama için gerekli yasal izinler alınmıştır. Uygulama sürecinde katılımcı gönüllülüğüne riayet edilmiştir. Araştırmada kullanılan veriler; 2019-2020 akademik yılı güz döneminde Sivas Cumhuriyet Üniversitesi bünyesinde bulunan sekiz farklı fakültede öğrenimini sürdüren 1153 öğrenciye dijital bağımlılık ölçeği ve iletişim becerileri envanterinin uygulanmasıyla elde edilmiştir. Ölçekler uygulandıktan sonra yapılan incelemede öğrencilerin 45 ölçeği hatalı veya eksik doldurduğu belirlenmiş ve bu nedenle çalışmadan çıkarılmıştır. Araştırma verilerinin analizinde SPSS 23 ve AMOS 23 istatistik paket programları kullanılmıştır. Öncelikle öğrencilerin dijital bağımlılık ölçeği ve iletişim becerileri envanteri alt faktörlerinden aldıkları toplam puan değişkenleri normallik sınavına tabi tutulmuştur. Yapılan Kolmogorov-Smirnov testi sonucunda alt boyut puanlarının bazılarının normal dağılım gösterdiği bazılarının ise göstermediği görülmüştür. Bununla birlikte söz konusu değişkenlerin çarpıklık ve basıklık değerleri de dikkate alınmış ve tüm değişkenlerin çarpıklık ve basıklık değerlerinin normal sınırlar (± 1) içinde olduğu belirlenmiştir. Buna göre değişkenlerin tümünün normal dağıldığı yönünde bir sonuca varılarak parametrik

istatistiksel yöntemlerin kullanılmasına karar verilmiştir. Analiz sürecinde bağımsız gruplar t testi ve tek yönlü ANOVA testleri uygulanmış ve sonuçlar tablolaştırılmıştır. ANOVA testinin sonucunda varsa farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek için ise çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey testi kullanılmıştır. Tukey testi grup varyanslarının homojen olduğu durumda ikiden fazla sayıda ortalamayı ikişerli ortak bir hata payıyla eş zamanlı karşılaştıran çoklu karşılaştırma testidir (Karagöz, 2016).

Son olarak üniversite öğrencilerinin dijital bağımlılık alt faktörlerinin iletişim becerisi alt faktörleri üzerinde anlamlı bir etkisinin olup olmadığı ise Yapısal Eşitlik Modellemesi (YEM) altında yol analizi kullanılarak incelenmiştir. Yapısal eşitlik modellemesi, ikinci nesil veri analiz tekniği (Bagozzi & Fornell, 1982) olarak nitelendirilen ve regresyon analizi gibi birinci nesil istatistiksel yöntemlere kıyasla, birçok bağımlı ve bağımsız değişken arasındaki ilişkinin modellenmesi ile karmaşık bir araştırma problemini tek bir analiz sürecinde, sistematik ve kapsamlı bir şekilde ele almayı sağlayan bir yöntemdir (Anderson & Gerbing, 1988). Yol analizinde modele dâhil edilecek değişkenlerin faktör yapılarının öncelikle Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) ile doğrulanmış olması gerekmektedir (Meydan & Şeşen, 2015). Buna Anderson ve Gerbing'in (1988) iki aşamalı yaklaşımı denilmektedir. Teorik olarak belirlenen k sayıda faktöre katkıda bulunan değişken gruplarının bu faktörler ile yeterince temsil edilip edilmediğinin tespitinde ise DFA yönteminden yararlanılmaktadır (Özdamar, 2013). Bu bağlamda yol diyagramında yer verilen faktör yapıları öncelikle doğrulayıcı faktör analizine tabi tutulmuştur.

Ölçek ve alt boyut puanlarının normallik sınavında Çarpıklık (Skewness) ve basıklık (Kurtosis) değerleri kullanılmıştır. Sürekli bir değişkenden elde edilen puanların normal dağılım özelliğinde kullanılan çarpıklık ve basıklık değerlerinin (Skewness) ± 1 sınırları içinde kalması puanların normal dağılımdan önemli bir sapma göstermediği şeklinde yorumlanabilir. Puanların karekök, logaritmik veya ters döndürme yöntemleriyle normal dağılımları sağlanarak parametrik testler kullanılabilir (Büyüköztürk, 2011; Tabachnick & Fidell, 2007). Ölçek ve alt boyut puanları normalden önemli bir sapma göstermediğinden demografik değişkenlere göre karşılaştırmalarda bağımsız iki örneklem t ve ANOVA testinden yararlanılmıştır. ANOVA testinde ortaya çıkan farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla LSD post hoc testinden yararlanılmıştır. Analizlerde anlamlılık düzeyi .05 olarak belirlenmiştir.

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde; üniversite öğrencilerinin dijital bağımlılık ölçeği ve iletişim becerileri envanterinden aldıkları puan ortalamalarının farklı demografik değişkenlere göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğine ve öğrencilerin dijital bağımlılık düzeylerinin iletişim becerileri üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular sunulmaktadır.

Üniversite öğrencilerinin dijital bağımlılık ve iletişim becerilerine ilişkin puan ortalamalarının cinsiyet değişkeni açısından anlamlı farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi amacıyla uygulanan bağımsız gruplar t testi sonuçları Tablo 2’de sunulmaktadır.

Tablo 2. Cinsiyet Değişkenine Göre Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları

Alt Faktörler		Cinsiyet	N	$\bar{X}$	ss	t	s.d	p	
Dijital Bağımlılık	Aşırı Kullanma	Kadın	653	13.56	4.14	-1.772	1106	0.077	
		Erkek	455	14.01	4.35				
	Nüksetme	Kadın	653	7.93	2.88	-1.355	1106	0.176	
		Erkek	455	8.16	2.75				
	Hayatın Akışını Engelleme	Kadın	653	10.33	3.38	-2.690	1106	0.007	
		Erkek	455	10.90	3.54				
	Duygu Durumu	Kadın	653	10.23	3.33	-2.561	1106	0.011	
		Erkek	455	10.77	3.54				
	Bırakamama	Kadın	653	10.54	2.93	2.927	1106	0.003	
		Erkek	455	10.01	2.98				
	Alt Faktörler		Cinsiyet	N	$\bar{X}$	ss	t	s.d	p
	İletişim Becerileri	Zihinsel	Kadın	653	50.66	5.96	4.757	1106	0.000
Erkek			455	48.72	7.10				
Duygusal		Kadın	653	47.80	6.21	2.642	1106	0.008	
		Erkek	455	46.72	6.96				
Davranışsal		Kadın	653	50.93	6.11	4.373	1106	0.000	
		Erkek	455	49.13	7.55				
p<.05									

Tablo 2'deki bulgulara göre dijital bağımlılık alt faktörlerinden hayatın akışını engelleme, duygu durumu ve bırakamama alt faktör toplam puanlarında öğrencilerin cinsiyetine göre anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir ($p < 0.05$). Hayatın akışını engelleme ve duygu durumu alt faktörlerinde kadın öğrencilerin toplam puanlarının anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülürken bırakamama alt boyutunda ise erkek öğrencilerin toplam puanlarının anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmektedir. Öğrencilerin iletişim becerisi alt faktörleri dikkate alındığında ise her üç faktör toplam puanının öğrencilerin cinsiyetine göre anlamlı farklılık gösterdiği görülmektedir ($p < 0.05$). Bununla birlikte grup ortalamaları da göz önüne alındığında kadın öğrencilerin zihinsel, duygusal ve davranışsal iletişim becerilerinin erkek öğrencilere göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu söylenebilir.

Üniversite öğrencilerinin dijital bağımlılık ve iletişim becerilerine ilişkin puan ortalamalarının sınıf düzeyi değişkeni açısından anlamlı farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi amacıyla uygulanan bağımsız gruplar t testi sonuçları Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3. Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları

	Alt Faktörler	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	ss	t	s.d	p
Dijital Bağımlılık	Aşırı Kullanma	1. Sınıf	566	13.58	4.19	-1.343	1106	0.179
		4. Sınıf	542	13.92	4.25			
	Nüksetme	1. Sınıf	566	8.11	2.74	1.110	1106	0.267
		4. Sınıf	542	7.92	2.91			
	Hayatın Akışını Engelleme	1. Sınıf	566	10.79	3.52	2.211	1106	0.027
		4. Sınıf	542	10.33	3.38			
	Duygu Durumu	1. Sınıf	566	10.51	3.47	0.605	1106	0.545
		4. Sınıf	542	10.39	3.38			
	Bırakamama	1. Sınıf	566	10.27	2.95	-0.647	1106	0.518
		4. Sınıf	542	10.38	2.97			

Alt Faktörler		Cinsiyet	N	$\bar{X}$	ss	t	s.d	p
İletişim Becerileri	Zihinsel	1. Sınıf	566	49.79	6.77	-0.400	1106	0.689
		4. Sınıf	542	49.95	6.25			
	Duygusal	1. Sınıf	566	47.24	6.68	-0.608	1106	0.543
		4. Sınıf	542	47.48	6.41			
	Davranışsal	1. Sınıf	566	49.95	7.06	-1.228	1106	0.220
		4. Sınıf	542	50.45	6.50			
p<.05								

Tablo 3'teki t testi sonuçlarına göre dijital bağımlılık alt faktörlerinden hayatın akışını engelleme alt faktör toplam puanında öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($t=2.211$; $p<0.05$). Buna göre birinci sınıfta öğrenim gören öğrenciler dördüncü sınıfta öğrenim gören öğrencilere göre dijital bağımlılığın hayatlarının akışını daha çok engellediğini düşünmektedirler. Dijital bağımlılığın diğer alt faktörlerinde ve iletişim becerisinin her üç alt boyutunda ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir ($p>0.05$).

Üniversite öğrencilerinin dijital bağımlılık ve iletişim becerilerine ilişkin puan ortalamalarının ikâmet edilen yer değişkeni açısından anlamlı farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi amacıyla uygulanan tek yönlü ANOVA testi sonuçları Tablo 4'te sunulmaktadır.

Tablo 4. İkamet Edilen Yer Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

Alt Faktörler		İkamet	N	$\bar{X}$	ss	F	p
Dijital Bağımlılık	Aşırı Kullanma	Köy	216	13.69	3.92	2.677	0.046
		İlçe	259	13.57	4.17		
		Şehir	377	13.47	4.37		
		B.Şehir	256	14.39	4.29		
	Nüksetme	Köy	216	8.26	2.83	1.125	0.338
		İlçe	259	7.87	2.76		
		Şehir	377	7.91	2.91		
		B.Şehir	256	8.14	2.77		
	Hayatın Akışını Engelleme	Köy	216	11.00	3.36	3.071	0.027
		İlçe	259	10.81	3.60		
		Şehir	377	10.20	3.50		
		B.Şehir	256	10.50	3.31		
	Duygu Durumu	Köy	216	10.91	3.62	1.838	0.138
		İlçe	259	10.39	3.37		
		Şehir	377	10.23	3.53		
		B.Şehir	256	10.46	3.15		
	Bırakamama	Köy	216	10.03	2.86	2.637	0.048
		İlçe	259	10.48	2.85		
		Şehir	377	10.15	3.03		
		B.Şehir	256	10.68	3.05		

Alt Faktörler		İkâmet	N	$\bar{X}$	ss	F	p
İletişim Becerileri	Zihinsel	Köy	216	49.60	6.21	0.582	0.627
		İlçe	259	49.57	6.79		
		Şehir	377	50.16	6.39		
		B.Şehir	256	49.97	6.71		
	Duygusal	Köy	216	47.31	5.97	0.900	0.441
		İlçe	259	46.98	6.44		
		Şehir	377	47.79	6.80		
		B.Şehir	256	47.16	6.76		
	Davranışsal	Köy	216	49.58	6.54	2.388	0.067
		İlçe	259	49.56	6.86		
		Şehir	377	50.64	6.75		
		B.Şehir	256	50.71	6.97		
p<.05							

Tablo 4'teki ANOVA bulgularına göre öğrencilerin dijital bağımlılık alt faktörlerinden aşırı kullanma, hayatın akışını engelleme ve bırakamama toplam puanlarında öğrencilerin ailesinin ikâmet ettiği yere göre anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir ($p<0.05$). Dijital bağımlılığın diğer iki faktörüyle birlikte iletişim becerisinin her üç faktöründe ise anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($p>0.05$). Bu aşamada farklılık tespit edilen faktörlerdeki farklılığın kaynaklandığı grupların tespiti için Tukey çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Tukey testi sonuçlarına göre büyükşehirde ikâmet eden öğrencilerin şehirde ikâmet eden öğrencilere göre aşırı kullanma puanlarının daha yüksek olduğu, şehirde ikâmet eden öğrencilerin köyde ikâmet eden öğrencilere göre hayatın akışını engelleme puanlarının daha yüksek olduğu ve büyükşehirde ikâmet eden öğrencilerin köyde ve şehirde ikâmet eden öğrencilere göre bırakamama puanlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Üniversite öğrencilerinin dijital bağımlılık ve iletişim becerilerine ilişkin puan ortalamalarının mezun olunan lise türü değişkeni açısından anlamlı farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi amacıyla uygulanan tek yönlü ANOVA testi sonuçları Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 5. Mezun Olunan Lise Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

Alt Faktörler		Lise türü	N	$\bar{X}$	ss	F	p
Dijital Bağımlılık	Aşırı Kullanma	Genel	183	13.46	4.49	5.458	0.000
		Fen	106	14.02	3.99		
		Meslek	148	13.94	4.33		
		İhl	178	12.53	3.72		
		Anadolu	493	14.18	4.24		
	Nüksetme	Genel	183	7.95	2.83	3.188	0.013
		Fen	106	8.11	2.84		
		Meslek	148	8.28	3.10		
		İhl	178	7.37	2.58		
		Anadolu	493	8.19	2.80		
	Hayatın Akışını Engelleme	Genel	183	10.57	3.74	0.443	0.778
		Fen	106	10.40	3.18		
		Meslek	148	10.86	3.50		
		İhl	178	10.40	3.42		
		Anadolu	493	10.57	3.43		

Dijital Bağımlılık	Duygu Durumu	Genel	183	10.77	3.92	3.013	0.017
		Fen	106	10.07	2.91		
		Meslek	148	10.82	3.42		
		İhl	178	9.78	3.10		
		Anadolu	493	10.56	3.43		
	Bırakamama	Genel	183	10.14	3.04	1.054	0.378
		Fen	106	10.70	2.73		
		Meslek	148	10.16	3.20		
		İhl	178	10.14	2.97		
		Anadolu	493	10.43	2.91		
Alt Faktörler		İkamet	N	$\bar{X}$	ss	F	p
İletişim Becerileri	Zihinsel	Genel	183	50.48	5.84	2.821	0.024
		Fen	106	48.31	6.39		
		Meslek	148	49.32	7.80		
		İhl	178	50.65	6.36		
		Anadolu	493	49.87	6.38		

İletişim Becerileri	Duygusal	Genel	183	47.78	6.03	1.172	0.322
		Fen	106	46.72	6.37		
		Meslek	148	46.53	7.11		
		İhl	178	47.42	6.28		
		Anadolu	493	47.57	6.69		
	Davranışsal	Genel	183	50.90	5.99	2.454	0.044
		Fen	106	48.78	7.01		
		Meslek	148	49.32	8.02		
		İhl	178	50.48	6.43		
		Anadolu	493	50.40	6.73		
p<.05							

Tablo 5'teki bulgulara göre üniversite öğrencilerinin dijital bağımlılık faktörlerinden aşırı kullanma, nüksetme ve duygu durumu toplam puanlarının, iletişim becerisi faktörlerinden ise zihinsel ve davranışsal iletişim becerisi toplam puanlarının öğrencilerin mezun oldukları lise türüne göre anlamlı farklılık gösterdiği görülmektedir ($p<0,05$). Dijital bağımlılığın diğer iki alt boyutu olan hayatın akışını engelleme ve bırakamama faktörleriyle birlikte duygusal iletişim becerisi toplam puanlarında ise anlamlı bir farklılık gözlenmemektedir ($p>0,05$).

Farklılık tespit edilen alt faktörlere yönelik yapılan Tukey testi sonuçlarına göre fen, meslek ve Anadolu liselerinden mezun olan öğrencilerin imam hatip lisesi mezunu olan öğrencilere göre aşırı kullanma puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Nüksetme faktörü için de meslek ve Anadolu liselerinden mezun olan öğrencilerin toplam puanlarının imam hatip lisesi mezunu öğrencilere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Duygu durumu faktör puanlarında ise meslek lisesi mezunu olan öğrencilerin puanlarının imam hatip lisesi mezunu öğrencilere göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür.

İletişim becerisi faktörlerine yönelik yapılan Tukey testi sonuçlarına göre imam hatip lisesi mezunu öğrencilerin zihinsel iletişim becerilerinin fen lisesi mezunu öğrencilere göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu, imam hatip ve Anadolu lisesi mezunu öğrencilerin davranışsal iletişim becerilerinin yine fen lisesi mezunu öğrencilere göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

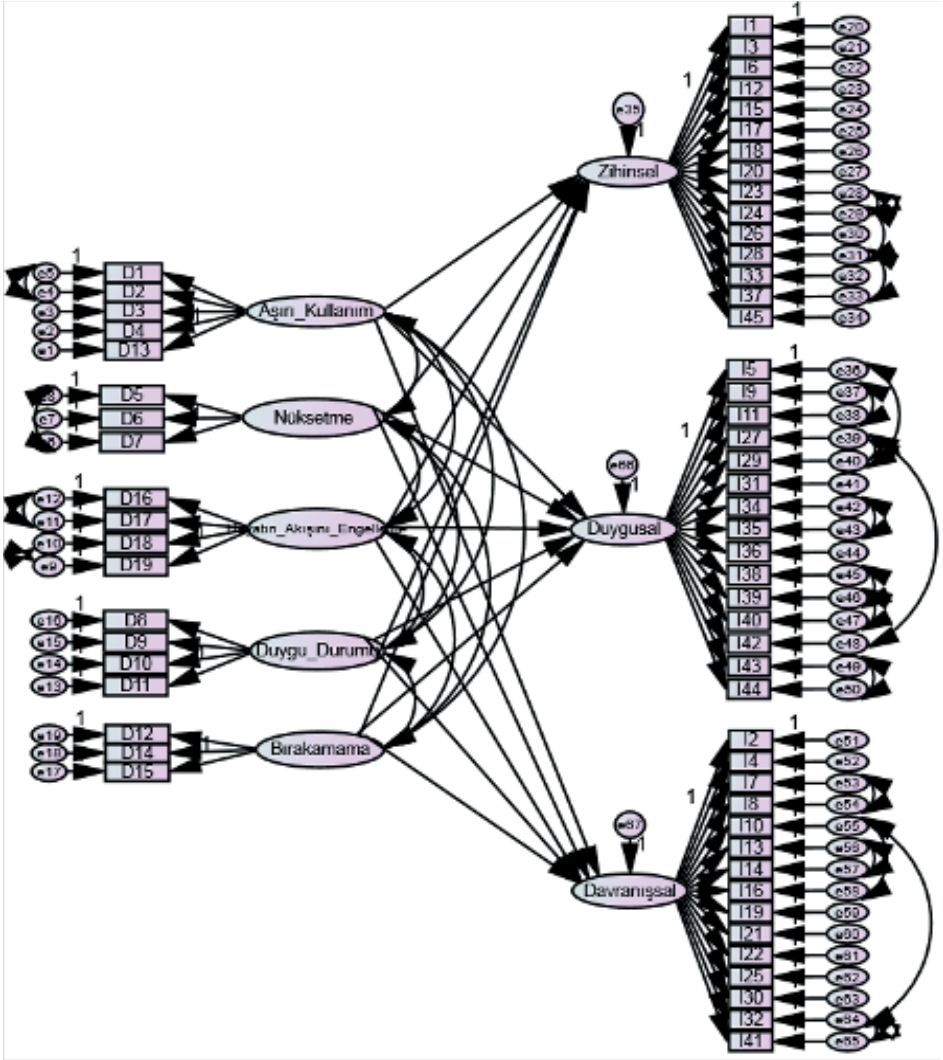
Yol analizi modelinde kullanılacak olan dijital bağımlılık ölçeğine ve iletişim becerisi alt faktörlerine yönelik ayrı ayrı yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen uyum indeksi değerleri Tablo 6'daki gibidir.

Tablo 6. Faktör Yapılarına Ait DFA Uyum İndeksi Değerleri

Uyum Ölçütleri	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Dijital Bağımlılık Ölçeği	Zihinsel Beceri Boyutu	Duygusal Beceri Boyutu	Davranışsal Beceri Boyutu
			Değerler	Değerler	Değerler	Değerler
χ^2/sd	≤ 3	≤ 5	4.752	4.379	4.949	4.887
GFI	≥ 0.90	≥ 0.85	0.940	0.954	0.955	0.950
IFI	≥ 0.95	≥ 0.90	0.926	0.875	0.900	0.897
CFI	≥ 0.97	≥ 0.95	0.926	0.874	0.899	0.896
RMSEA	≤ 0.05	≤ 0.08	0.058	0.055	0.060	0.059

Tablo 6'daki verilen uyum indeksi değerlerine göre ele alınan faktör yapıları verilere kabul edilebilir derecede uyum göstermektedir. Dolayısıyla yol analizi modelinde kullanılacak olan dijital bağımlılık ölçeğine ve iletişim becerisi alt b faktörlerine ait faktör yapıları doğrulayıcı faktör analizi ile doğrulanmıştır.

Bu aşamada üniversite öğrencilerinin dijital bağımlılık faktörlerinin iletişim becerisi faktörleri üzerinde anlamlı bir etkisinin olup olmadığı yol analizi ile Şekil 1'deki model kurularak test edilmiştir.

Şekil 1. Yol Analizi Diyagramı

Şekil 1'deki bu modele göre dijital bağımlılığın alt b faktörlerinin her birinden iletişim becerisi faktörlerinin üçüne doğru yollar çizilmiştir. Şekil 1'deki modele dikkat edilirse modifikasyon işlemleri yapılmıştır. Aynı faktör yapısı altında yer alan maddelere ait bazı hata terimleri arasında kovaryans ilişkileri kurulmuştur. Bu işlemler modelin uyum iyiliğini artırmak için yapılan ve yol analizindeki işlemlerin daha sağlıklı yapılmasına imkân tanıyacak işlemlerdir. Yapılan yol analizi sonucunda elde edilen uyum indeksi değerleri Tablo 7'deki gibidir.

Tablo 7. Yol Analizine İlişkin Uyum İndeksi Değerleri

Uyum Ölçütleri	İyi Uyum	Kabul Edilebilir	Değerler
χ^2/sd	≤ 3	≤ 5	3.832
GFI	≥ 0.90	≥ 0.85	0.877
IFI	≥ 0.95	≥ 0.90	0.901
CFI	≥ 0.97	≥ 0.95	0.899
RMSEA	≤ 0.05	≤ 0.08	0.051

Tablo 7'deki uyum indeksi değerlerine göre geliştirilen modelin verilere genel olarak kabul edilebilir düzeyde uyum gösterdiği söylenebilir. Fakat bununla birlikte yol analizi modelinde öngörülen ilişki yollarının regresyon katsayılarının da istatistiksel olarak anlamlı olması gerekmektedir. Modelin yol analizi sonucunda elde edilen regresyon katsayıları ise Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8. Yol Analizi Modeline İlişkin Regresyon Katsayıları

İlişkiler	Estimate	S.E	C.R	p
Zihinsel İletişim Becerisi ← Aşırı Kullanım	-12.480	4.967	-2.513	0.012
Zihinsel İletişim Becerisi ← Nüksetme	5.792	2.343	2.472	0.013
Zihinsel İletişim Becerisi ← Hayatın Akışını Engelleme	0.378	0.485	0.78	0.435
Zihinsel İletişim Becerisi ← Duygu Durumu	1.577	0.948	1.663	0.096
Zihinsel İletişim Becerisi ← Bırakamama	5.717	2.096	2.727	0.006
Zihinsel İletişim Becerisi ← Duygu Durumu	1.577	0.948	1.663	0.096

Duygusal İletişim Becerisi ← Aşırı Kullanım	-0.435	0.571	-0.761	0.447
Duygusal İletişim Becerisi ← Nüksetme	0.204	0.268	0.76	0.447
Duygusal İletişim Becerisi ← Hayatın Akışını Engelleme	0.008	0.02	0.413	0.679
Duygusal İletişim Becerisi ← Duygu Durumu	0.052	0.074	0.713	0.476
Duygusal İletişim Becerisi ← Bırakamama	0.204	0.265	0.767	0.443
Davranışsal İletişim Becerisi ← Aşırı Kullanım	-12.700	5.054	-2.513	0.012
Davranışsal İletişim Becerisi ← Nüksetme	5.909	2.384	2.478	0.013
Davranışsal İletişim Becerisi ← Hayatın Akışını Engelleme	0.356	0.494	0.72	0.471
Davranışsal İletişim Becerisi ← Duygu Durumu	1.599	0.965	1.657	0.098
Davranışsal İletişim Becerisi ← Bırakamama	5.834	2.133	2.736	0.006

Tablo 8’deki bulgulara göre; dijital bağımlılık faktörlerinden aşırı kullanım, nüksetme ve bırakamama faktörleri öğrencilerin zihinsel ve davranışsal iletişim becerileri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olduğu görülmektedir ($p<0,05$). Regresyon katsayılarının değerleri dikkate alındığında aşırı kullanım faktörünün öğrencilerin zihinsel ve davranışsal iletişim becerileri üzerinde negatif bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Nüksetme ve bırakamama faktörlerinin ise öğrencilerin zihinsel ve davranışsal iletişim becerileri üzerinde pozitif yönde bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Yol analizinde test edilen diğer regresyon ilişkileri ise istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>0,05$).

Sonuç Tartışma ve Öneriler

Araştırmanın bu bölümünde; elde edilen bulgular alan yazında yapılan diğer çalışmalarla birlikte değerlendirilmiş ve bu konuda daha sonra yapılacak çalışmalar için önerilere yer verilmiştir.

Araştırmada elde edilen sonuçlara göre üniversite öğrencilerinin dijital bağımlılıklarının cinsiyet değişkeni açısından ölçeğin alt faktörlerinde anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Genel olarak erkek öğrencilerin kadın öğrencilere oranla daha yüksek puan ortalamalarına sahip oldukları belirlenmiştir. Alanyazında yapılan çalışmalar incelendiğinde benzer sonuçların elde edildiği çalışmalar bulunduğu görülmektedir. Gençler'in (2011) ortaöğretim öğrencilerinin internet bağımlılık düzeylerini belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha yüksek bağımlılık düzeyine sahip oldukları belirlenmiştir. Çam (2012) tarafından öğretmen adaylarının facebook bağımlılık düzeylerini belirlemek amacıyla yapılan araştırmada kız öğrencilerin daha düşük düzeyde bağımlılığa sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Gönüç (2009), Gökçearslan ve Durakoğlu (2014), Aydın ve Horzum (2015), Eryılmaz ve Çukurluöz (2018), Dilci ve diğerleri (2019), Arslan (2019a; 2020a; 2020b) tarafından yapılan çalışmalarda da bu araştırmayla uyumlu olarak erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre anlamlı düzeyde daha yüksek dijital bağımlılık puanlarına sahip oldukları saptanmıştır. Ancak bunun tam tersi sonuçların elde edildiği sonuçlar da alan yazında bulunmaktadır. Arslan, Kırık, Karaman ve Çetinkaya'nın (2015) yaptıkları çalışma sonuçları incelendiğinde kız öğrencilerin bağımlılık düzeylerinin erkek öğrencilere oranla daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Dijital bağımlılıkla ilgili yapılan araştırmalar genel olarak değerlendirildiğinde kadın katılımcıların erkek katılımcılara oranla daha düşük puanlara sahip oldukları görülmektedir. Erkeklerin teknolojik araç gereçlere daha küçük yaşlarda sahip olmaları, dolayısıyla da dijital ortamlarla daha erken tanışmaları, ailelerin erkek çocuklarına yönelik daha fazla tolerans göstermeleri ve daha fazla harçlık vermelerinin bu durumun ortaya çıkmasında etkili olduğu kabul edilebilir. Ayhan ve Çavuş'un (2015) yaptıkları araştırma sonuçlarında öğrencilerin bağımlılık düzeyleri ile harcadıkları para arasında güçlü bir ilişkinin olduğu ve erkek öğrencilerin daha yüksek bağımlılık düzeyine sahip oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca erkek öğrencilerin sosyal ortamlarda kız öğrencilere göre daha geç yaşta iletişim kurmaya başlamaları, kendilerini ifade etme ve arkadaşlık edinme becerilerinin daha alt düzeyde gelişim göstermesi gibi nedenlerin de etkili olduğu söylenebilir. Özellikle ergenlik döneminde yaşanan duygusal değişimlerin ve bedensel değişimlerin gençleri sosyal ortamlarda bulunmaktan kaçınmaya itmesi, onların dijital araç ve gereçlerle daha fazla vakit geçirmelerine neden olmaktadır. Dolayısıyla sanal ortamlarda arkadaş edinmek ve iletişim kurmak onlara daha kolay gelmektedir.

Çalışma sonuçlarında üniversite öğrencilerinin iletişim becerilerinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık gösterdiği, kadın öğrencilerin zihinsel, duygusal ve davranışsal iletişim becerilerinin erkek öğrencilere göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Korkut (1996), Çetinkaya (2011), Nacar ve Tümkaya (2011), Arslan (2019b) tarafından yapılan çalışmalarda da bu çalışmayla uyumlu şekilde kadın katılımcıların iletişim becerilerinin erkeklere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Ancak alan yazında cinsiyet

değişkeninin anlamlı farklılık oluşturmadığı araştırmaların mevcut olduğu da belirlenmiştir. Bulut (2004), Bingöl ve Demir (2011) tarafından yapılan çalışmalarda cinsiyet değişkeninin iletişim becerisi üzerinde etkili olmadığı tespit edilmiştir. Yapılan çalışmalar genel olarak değerlendirildiğinde, kadın katılımcıların iletişim becerilerinin erkeklere nispeten daha üst düzeyde olduğu görülmektedir. Bu durumda; kadınların iletişime daha açık olmaları, arkadaşlık bağlarının daha güçlü olması, kendilerini ifade etme ve paylaşmaya daha fazla ihtiyaç duymaları, sosyal ortamlarda bulunma sürelerinin gerek zorunluluktan gerekse kendi istekleriyle daha uzun olması gibi nedenlerin etkili olduğu kabul edilebilir.

Elde edilen sonuçlara göre dijital bağımlılık ölçeğinin hayatın akışını engelleme faktöründe öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Buna göre birinci sınıfta öğrenim gören öğrenciler dördüncü sınıfta öğrenim gören öğrencilere göre dijital bağımlılığın hayatlarının akışını daha çok engellediğini düşünmektedir. Çam'ın (2012) yaptığı çalışmada bu çalışmayla uyumlu sonuçlara ulaşılmıştır. Son sınıf öğrencilerinin birinci sınıftaki öğrencilerine göre bağımlılık düzeylerinin daha düşük olduğu belirlenmiştir. Arslan (2019a) tarafından ortaöğretim öğrencilerinin dijital bağımlılık düzeylerinin belirlenmesi amacıyla yapılan çalışmada alt düzeydeki sınıflarda öğrenim gören öğrencilerin üst sınıflardaki öğrencilere nispetle daha yüksek bağımlılık gösterdikleri ve sınıf düzeyi yükseldikçe bağımlılık düzeylerinin azaldığı tespit edilmiştir. Gönüç'ün (2009) yaptığı çalışmada da alt düzeydeki sınıflar aleyhine olmak üzere dijital bağımlılık düzeyinin üst sınıflarla anlamlı farklılık oluşturduğu saptanmıştır. Arslan (2020a; 2020b) tarafından yapılan çalışmalarda da sınıf düzeyinin öğrencilerin dijital bağımlılıkları üzerinde belirleyici bir etki oluşturduğu saptanmıştır. Alanyazında farklı bulguların elde edildiği çalışmalar da bulunmaktadır. Eryılmaz ve Çukurluöz (2018) tarafından yapılan çalışmanın sonuçlarında sınıf düzeyinin dijital bağımlılık üzerinde etkisi olmadığı tespit edilmiştir. Çalışmalara genel olarak bakıldığında, sınıf düzeyinin dijital bağımlılık üzerinde belirleyici bir etkisinin olduğu görülmektedir. Öğrencinin sınıf düzeyi yükseldikçe bağımlılık düzeyinde de düşüş olduğu saptanmıştır. Bu durumun, ortaöğretimin ilk sınıflarında öğrencilerin ergenlikleriyle ilgili etkilerin sürmesi ve süreç ilerledikçe bu etkilerin azalmaya başlamasıyla paralel değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Ergenlikte bireylerin baş edemediği sorunlarından kaçınmak için bağımlılık davranışları gösterdikleri, kendi içlerine yöneldikleri, yalnız kalmayı tercih ettikleri ve sosyal ortamlardan kaçındıkları bilinmektedir.

İletişim becerisinin her üç faktöründe, öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir. Anlamlı farklılık olmamasına rağmen üst sınıflarda öğrenim gören öğrencilerin iletişim becerilerine ilişkin puan ortalamalarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Yukarıda öğrencilerin dijital bağımlılıkla sınıf düzeyi arasındaki ilişkiye yönelik yapılan yorumların iletişim becerisi için de geçerli olduğu düşünülmektedir. Çünkü birey ergenliğin sorunlu sürecinden uzaklaştıkça ve sosyal

ortamlarda bulunma süresi arttıkça daha üst düzeyde iletişim becerisine sahip olmaktadır. Üniversite ortamına yeni gelen birinci sınıf öğrencilerine göre son sınıfa gelmiş öğrencilerin çevreleriyle daha iyi iletişim kurmaları, doğal bir sonuç olarak kabul edilmektedir. Bingöl ve Demir (2011), Tunçeli (2013), Arslan (2019b) tarafından yapılan araştırmalarda da sınıf düzeyi ile iletişim becerisi arasında anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir.

Üniversite öğrencilerinin dijital bağımlılık faktörlerinden aşırı kullanma, hayatın akışını engelleme ve bırakamama toplam puanlarında öğrencilerin ailesinin ikâmet ettiği yere göre anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Çalışma sonuçlarına göre büyükşehirde ikâmet eden öğrencilerin şehirde ikâmet eden öğrencilere göre aşırı kullanma faktörüne ilişkin puanlarının daha yüksek olduğu, şehirde ikâmet eden öğrencilerin köyde ikâmet eden öğrencilere göre hayatın akışını engelleme faktörüne ilişkin puanlarının daha yüksek olduğu ve büyükşehirde ikâmet eden öğrencilerin köyde ve şehirde ikâmet eden öğrencilere göre bırakamama faktörüne ilişkin puanlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Arslan (2020a) tarafından yapılan araştırma bulguları incelendiğinde büyükşehirde yaşayan öğrencilerin dijital bağımlılık puanlarının diğer yerleşim merkezlerinde yaşayan öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Daha kalabalık olan yerleşim alanlarında yaşayanların küçük yerleşim alanlarında yaşayanlara göre daha yüksek bağımlılık düzeyine sahip oldukları görülmektedir. Bu durumda gerek teknolojik araç-gereçlere ulaşmanın gerekse internet ağına daha kolay erişebilmenin etkisinin olduğu düşünülmektedir. Öğrencilerin iletişim becerilerinin ikâmet yeri açısından anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Ancak köy ve ilçede yaşayanların şehir ve büyükşehirde yaşayanlara göre daha düşük iletişim becerisine sahip oldukları belirlenmiştir. Bingöl ve Demir'in (2011) üniversite öğrencilerine, Arslan'ın (2019b) Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu öğrencilerine yönelik yaptıkları araştırma sonuçlarında da ikâmet yerinin öğrencilerin iletişim becerileri üzerinde belirleyici olmadığı sonucu elde edilmiştir. Daha küçük yerleşim alanlarında büyüyen öğrencilerin iletişim becerilerinin, sosyal ortamların kısıtlı olması ve sosyal çevre uyaranlarının azlığı gibi nedenlerle iletişim becerilerinin büyükşehirde yaşayan öğrencilere oranla daha alt düzeyde olduğu kabul edilebilir.

Öğrencilerinin mezun oldukları lise türüne göre dijital bağımlılık ölçeği faktörlerinden aşırı kullanma, nüksetme ve duygu durumu toplam puanlarında anlamlı farklılığın olduğu saptanmıştır. Arslan (2020a) tarafından yapılan çalışmada bu çalışmayla tutarlı sonuçlar elde edilmiştir. Genç'er'in (2011) ortaöğretim düzeyinde yaptığı çalışmada öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türünün dijital bağımlılık düzeyi üzerinde anlamlı düzeyde bir etkisi belirlenememiştir. Bu çalışmada öğrencilerin mezun oldukları lise türünün iletişim becerisi üzerinde anlamlı farklılık oluşturduğu tespit edilmiştir. Genel olarak bakıldığında en iyi iletişim becerisine genel lise mezunlarının, en düşük beceriye ise fen lisesi mezunlarının sahip oldukları görülmektedir. Arslan (2019b) tarafından yapılan araştırma sonuçlarında da bu çalışmayla uyumlu olarak öğrencilerin mezun oldukları lise türünün iletişim becerilerini etkilediği belirlenmiştir. Nacar ve Tümkaya'nın (2011) çalışmasında da

mezun olunan okul türünün iletişim becerisi üzerinde etkili olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Mezun olunan lise türünün iletişim becerisi üzerinde etkili olmasında okulun öğrencilerine sağladığı sosyal olanakların da etkili olduğu düşünülebilir. Okulun olanakları öğrencilerin toplumsallaşmasına, kendilerini doğru ve net bir şekilde ifade etmesine katkı sağlamaktadır. Bingöl ve Demir (2011) tarafından yapılan çalışmada ise bu çalışmaların aksine mezun olunan lise türünün öğrencilerin iletişim becerisini etkilemediği belirlenmiştir.

Çalışmada yapılan yol analizi sonuçlarında, dijital bağımlılık ölçeğinin aşırı kullanım, nüksetme ve bırakamama faktörlerinin öğrencilerin zihinsel ve davranışsal iletişim becerileri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip oldukları belirlenmiştir. Regresyon katsayılarının değerleri dikkate alındığında aşırı kullanım faktörünün öğrencilerin zihinsel ve davranışsal iletişim becerileri üzerinde negatif bir etkiye, nüksetme ve bırakamama faktörlerinin ise öğrencilerin zihinsel ve davranışsal iletişim becerileri üzerinde pozitif yönde bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Alanyazında dijital bağımlılığın farklı etkenler üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik çalışmaların bulunduğu belirlenmiştir. Bülbül, Tunç ve Aydil (2018) tarafından dijital bağımlılığın üniversite öğrencilerinin akademik başarıları üzerindeki etkisinin belirlenmesine yönelik yapılan çalışmada dijital bağımlılığın öğrencilerin akademik başarıları ve ders çalışma süreleri üzerinde negatif bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır. Çam ve Nur'un (2015) ergenlik dönemindeki öğrencilerin dijital bağımlılıkları ile obezite, anksiyete ve depresyon düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırma sonuçlarında negatif yönde anlamlı etkinin bulunduğu belirlemiştir. Hazar, Tekkurşun Demir, Namlı ve Türkeli (2017) tarafından yapılan çalışmada ortaokul öğrencilerinin dijital bağımlılık düzeyleri arttıkça fiziksel aktivitelerinin azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Teknolojinin sayısız nimetleri olmasına karşın istenmeyen yan etkileri de gün geçtikçe ortaya çıkmaktadır. Özellikle gençlerin dijital araç-gereçleri kullanma ve sanal ortamlarda çok uzun sürelerle kontrolsüz bir şekilde vakit geçirmeleri onlara zarar vermektedir. Günümüzde dijital bağımlılık her yaşta görülmekle birlikte özellikle gençlerde çok daha ciddi sorunlara yol açmaktadır. Üstelik dijital bağımlılığın görülme yaşı gittikçe düşmektedir. Horzum (2011) tarafından yapılan çalışmada ilkökul öğrencilerinin dijital bağımlılık düzeyleri araştırılmıştır. Dilci vd. (2019) tarafından yapılan çalışmada ise anne ve babalardan elde edilen veriler doğrultusunda 0-12 yaş aralığındaki çocukların dijital bağımlılık düzeyleri araştırılmış ve özellikle ebeveynlerin çocuklarla ilgilenme düzeylerinin onların bağımlılık düzeyleri üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Anne ve babanın birlikte olması ve özellikle annenin çocukla vakit geçirmesinin oldukça önemli olduğu belirlenmiştir. Dijital bağımlılık nispeten son dönemlerde ortaya çıkan sorunlar arasında yer aldığı için ebeveynleri doğru davranış biçimleri hakkında bilgilendirilmesi önemli olmaktadır. Ailelerin bu konuda bilinçlendirilmelerine yönelik farkındalık çalışmalarının, dijital ortamlardaki zararlı içeriklere yönelik denetimlerin artırılması gerekmektedir. Özellikle bu içeriklere yönelik ceza ve yaptırımların caydırıcılık özelliğine sahip olmasının çocuk ve gençlerin korunması için önemli olduğu düşünülmektedir. Her ne kadar bu

sorunlar oluşmadan önüne geçilmesi için gerekli tedbirlerin alınması gerekse de maalesef bunların gittikçe yaygınlaştığı bir gerçektir ve bu sorunları tedavi edecek merkezlerin kurulması gerekmektedir. Dijital bağımlılığın bireylerde fiziksel olarak obeziteden kas iskelet sorunlarına, görme kusurlarından duruş bozukluklarına, sosyal olarak iletişim yetersizliğinden saplantılı kişiliğe asosyallikten özgüven eksikliğine ve şiddet eğilimine kadar pek çok soruna neden olduğu görülmektedir. Her düzeydeki eğitim ortamında görev yapan eğitimcilerin bu konuda bilgisinin olması ve öğrencilere bilgi vermesi önemli bulunmaktadır. Bazı durumlarda ailelerin çocukları ile ilgili farkına varamadıkları durumlar olabilir. Eğer eğitimci böyle bir durumu belirlediyse ileride daha büyük sorunların ortaya çıkmasını engellemek amacıyla bunu ailelere iletmelidir.

Dijital bağımlılığın günümüzde görülen olumsuz etkilerinin yanı sıra gelecekte ortaya çıkabilecek zararlı etkilerinin de olabileceği dikkate alınarak araştırmacıların bunlar üzerinde de çalışması gerekmektedir. Dijital oyunların büyük bir kısmında şiddet ögesi oldukça fazla olup çocuk ve gençler bu oyunlara kolaylıkla erişebilmektedir. Arslan (2020b) tarafından yapılan çalışmada ortaöğretim öğrencilerinin dijital bağımlılık puanlarıyla şiddet eğilimleri arasında bir ilişkinin bulunduğu belirlenmiştir. Bu durum dijital bağımlılığın gençlerin gerek sanal oyunlar gerekse sanal ortamlardaki şiddet olgusunu içselleştirerek kendi hayatlarında normalleştirdikleri şeklinde yorumlanabilir. Oyunlardaki şiddet unsurları bir süre sonra kanıksanmakta ve günlük hayatta da aynı davranışlar sergilenebilmektedir. Bu oyunların içerik kontrollerinin yapılması gerekmektedir. Çocukların çok küçük yaşlardan itibaren spor, müzik, sanat, edebiyat vb. birlikte yapılan uğraşlara yöneltilmesinin onların gittikçe yalnızlaşmasının önüne geçebileceği ve aidiyet duygularının güçlenmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Dijital ortamlara yönelen pek çok gencin özellikle yalnızlığı tercih ettikleri dikkate alınmalıdır. Aileleri tarafından kabul edildiğini, gerektiğinde hatalarına karşı tolerans gösterileceğini bilen gençler kendilerini daha iyi ifade edecekler ve çevreleriyle daha iyi bir iletişim kurma becerisine sahip olacaklardır (Avcı & Yıldırım, 2014). Gençler aileleriyle olumlu iletişim kurmadığında sadece dijital bağımlılığa yönelmemekte aynı zamanda olumsuz arkadaş gruplarına ve çetelere katılabilmekte; alkol, sigara, uyuşturucu vb. başka bağımlılık türlerine yönelebilmektedir (Gül & Güneş, 2009). Sadece ailelerin değil okullardaki eğitimcilerin de özellikle ergenlik döneminde yaşanan problemler hakkında bilgisinin olması gençlerin daha büyük sorunlar yaşamamaları için gerekli tedbirlerin alınması, olası olumsuzluklarda ise başa çıkma stratejilerinin etkili bir şekilde kullanılmasını sağlayacaktır (Arslan, 2018). Dijital bağımlılık kavramı her geçen gün hayatımızda daha fazla yer almaktadır. Teknolojinin artık her birimiz için vazgeçilmez bir nimet olduğu gerçeğinden hareketle gençlerimizin bu nimeti olumlu olarak ne şekilde kullanabileceklerine ilişkin araştırma ve çalışmaların yapılmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Sonuçta yok edemeyeceğimiz bir gerçeklikle savaşmak yerine bunu en doğru şekilde kullanmaya ve gençleri de bu doğrultuda yönlendirmeye çalışmanın daha olumlu sonuçlar ortaya koyacağı kabul edilmelidir.

EXTENDED ABSTRACT

Effects of University Students' Digital Addiction Levels on Communication Skills: An Investigation

Aysel Arslan*

Sait Bardakçı**

Introduction

Although addiction, as a concept, is generally thought to be related to individuals' excessive willingness to use among other substances, cigarettes, alcohol, and drugs (Ögel, 2001), addiction is discussed very broadly. In addition to chemical substances, an individual's extreme willingness to perform certain behaviors is defined as addiction (Orford, 2001). Digital addiction is one of these types of addictions. Since, thanks to developing technology, individuals and societies can now communicate with each other much more easily and quickly than in the past, technology is considered to affect communication positively. However, behavioral disorders defined as digital addiction have emerged as a result of technology's being used as an end in and of itself rather than a means, and many individuals have found it nearly, if not completely impossible to control themselves. Accordingly, this study has sought to investigate the university students' digital addiction and communication skills in terms of different variables and to determine whether the digital addiction levels affect students' communication skills.

* Lecturer, Sivas Cumhuriyet University, Vocational School of Health Services, arslanaysel.58@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-8775-1119

** Dr., Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, sbardakci@cumhuriyet.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-3720-5029

Methodology

Research data were obtained using random sampling, which is one of several general screening models.

Participants

The study's sample consisted of 1,108 students (653 females and 455 males) studying at eight different faculties in Sivas Cumhuriyet University during the fall semester of the 2019-2020 academic year.

Data Collection Tools

To collect data for this research, the Digital Addiction Scale developed by Kesici and Tunç (2018) and the Communication Skills Inventory developed by Ersanlı and Balcı (2016) were used. The Digital Addiction Scale consists of 19 items. The scale incorporates five sub-dimensions, namely, overuse (5 items), relapse (3 items), blocking the flow of life (4 items), mood (4 items), and inability to leave (3 items). The Communication Skills Inventory consists of 45 items and has three sub-dimensions, namely, mental (15 items), emotional (15 items), and behavioral (15 items).

Statistical Analysis

While analyzing data, total score variables received by students on the various sub-dimensions of the Digital Addiction Scale and the Communication Skills Inventory were tested for normalcy by a Kolmogorov-Smirnov test. The results of this test revealed that some of the subscale scores showed normal distribution whereas others did not. However, the skewness and kurtosis values of these variables were also analyzed, and it was determined that the skewness and kurtosis values of all variables were within normal limits (± 1). Accordingly, we decided to use parametric statistical methods after concluding that all variables were normally distributed. An independent samples t-test and one way ANOVA tests were conducted and the results were tabulated. After the ANOVA test, we subjected data to a Tukey test to determine from which groups differences arose. Finally, we used a Path Analysis under a Structural Equation Modeling (SEM) to investigate whether university students' digital addiction had an impact on their communication skills. We adopted the two-stage approach of Anderson and Gerbing (1988) while conducting the path analysis.

Findings

The analyses found there to be significant differences in scores on the subscales of blocking the flow of life, mood, and inability to quit by students' gender. While the total scores of female students were found to be significantly higher in the two subscales blocking the flow of life and mood, male students' total scores were significantly higher in the subscale inability to quit. When students' communication skills are taken into

consideration, we found that the total score of all three factors showed a significant difference by the students' gender. After examining group averages, we found that female students' mental, emotional, and behavioral communication skills were significantly higher than male students.

A significant difference was found in the total scores of the sub-factor digital addiction and blocking the flow of life by students' grade level. According to this finding, first year students are more likely to think that digital addiction prevents the flow of their lives than fourth year students. In the other sub-factors of digital addiction and in all three sub-dimensions of communication skills, no statistically significant difference was observed by education level.

Significant differences were found in the total scores overuse, blocking the flow of life, and inability to quit (all digital addiction sub-factors) by place of family residence. At this stage, the Tukey multiple comparison test conducted to determine the groups in which the differences in the factors revealed the overuse scores of students residing in a big city to be higher than those of students residing in the city. In fact, students living in the big city area have higher inability to quit scores than those living in the village and city.

Finally, the path analysis revealed that three digital addiction sub-factors (e.g., overuse, relapse, inability to quit) have a statistically significant effect on students' mental and behavioral communication skills. When regression coefficient values are taken into consideration, we find that overuse has a negative effect on students' mental and behavioral communication skills. On the other hand, we have found that relapse and inability to quit have a positive effect on students's mental and behavioral communication skills.

Result and Recommendations

It is thought that directing young people into social activities like sports, music, art, and literature at a very young age may prevent them from becoming increasingly lonely and contribute to their sense of belonging. It should be noted that many young people who prefer digital media prefer solitariness. This study demonstrates that young people's communication skills are affected by this situation. Young people who know that they are accepted by their families and that they will be accepted express themselves better in general and have a greater ability to communicate with the people in their environment (Avcı & Yıldırım, 2014). When young people are not able to engage in positive communication with their families, they not only seek refuge in virtual worlds, which leads to digital addiction, but can also make negative friends and even join gangs, leading them to experiment with alcohol, cigarettes, drugs, and other types of addiction (Gül & Güneş, 2009). Both families and school educators with knowledge about problems related to adolescence will help to ensure that the necessary measures are taken to prevent young people from experiencing bigger problems and to facilitate the effective use of coping strategies in the even that a negative event does occur.

Kaynakça/References

- Aktan, E. (2018). Üniversite öğrencilerinin sosyal medya bağımlılık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Erciyes İletişim Dergisi*, 5(4), 405-421.
- Anderson, J. C., & Gerbing, D. W. (1988). Structural equation modeling in practice: A review and recommended two-step approach. *Psychological Bulletin*, 103, 411-423.
- Ansoy, Ö. (2009). İnternet bağımlılığı ve tedavisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry*, 1(1), 55-67.
- Arslan, A., Kırık, A. M., Karaman, M., & Çetinkaya, A. (2015). Lise ve üniversite öğrencilerinde dijital bağımlılık. *İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 8, 34-58.
- Arslan, A. (2018). Ortaokul öğretmenlerinin öğrencilerin ergenlik problemlerine ilişkin kullandıkları çözüm stratejileri. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37, 57-84.
- Arslan, A. (2019a). Ortaöğretim öğrencilerinin dijital bağımlılık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi: Sivas ili örneği. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(2), 63-80. DOI: 10.30855/gjes.2019.05.02.004
- Arslan, A. (2019b). Sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu öğrencilerinin iletişim becerileri ve öz-yeterlik algılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38(1), 146-173. DOI: 10.7822/omuefd.491548
- Arslan, A. (2020a). Üniversite öğrencilerinin dijital bağımlılık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *International e-Journal of Educational Studies*, 4(7), 27-41. DOI: 10.31458/iejes.600483
- Arslan, A. (2020b). Ortaöğretim öğrencilerinin dijital bağımlılık düzeyleri ve şiddet eğilimlerinin belirlenmesi. *Journal of Computer and Education Research*, 8(15), 86-113. DOI:10.18009/jcer.652390
- Ayhan, B., & Çavuş, S. (2015). Online game addiction among high school students. Daba-Buzoianu. C., Arslan, H. ve İcbay, M. A. (Ed.). *Contextual Approaches in Communication* içinde (s. 85-93). Frankfurt, Almanya: Peterlang Academic Research.
- Avcı, Ö. H., & Yıldırım, İ. (2014). Ergenlerde şiddet eğilimi, yalnızlık ve sosyal destek. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(29-1), 157-168.
- Aydın, F., & Horzum, M. B. (2015). Öğretmenlerin bilgisayar oyun bağımlılık düzeylerini yordayan değişkenlerin incelenmesi. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying*, 2015, 2(1), 52-66.
- Aydiner, S. (2017). Ortaokul kademesindeki öğrencilerin bilgisayar bağımlılıkları ile benlik saygıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bagozzi, R. P., & Fornell, C. (1982). Theoretical concepts, measurement, and meaning. Vol. 2, C. Fornell (Ed.) *In a second generation of multivariate analysis*, (pp. 5-23). Chicago: American Marketing Association.
- Bıçakçı, İ. (2000). *İletişim ve halkla ilişkiler*. (3.Baskı). Ankara: Mediacat Kitapları.
- Bingöl, G., & Demir, A. (2011). Amasya sağlık yüksekokulu öğrencilerinin iletişim becerileri. *Göztepe Tıp Dergisi*, 26(4), 152-159.
- Bulut, N. B. (2004). İlköğretim sınıf öğretmenlerinin iletişim becerilerine ilişkin algılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(4), 443-452.
- Bülbül, H., Tunç, T., & Aydın, F. (2018). Üniversite öğrencilerinde oyun bağımlılığı: kişisel özellikler ve başarı ile ilişkisi. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(3), 97-111.
- Carnes, P. (2001). *Out of the shadows: Understanding sexual addiction*. Hazelden Publishing.
- Ceyhan, A. A. (2011). İnternet kullanma temel nedenlerine göre üniversite öğrencilerinin problemleri internet kullanımı ve algıladıkları iletişim beceri düzeyleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(1), 59-77.

- Çakır, H., & Topçu, H. (2005). Bir iletişim dili olarak internet. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(2), 71-96.
- Çalapkulu, Ç. (2015). *Kişilerarası iletişim sürecinde romantik eşlerde iletişim ötesi iletişim aktörlerinin kullanımı: Anadolu üniversitesi iletişim bilimleri fakültesi öğrencileri örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Çam, E. (2012). *Öğretmen adaylarının eğitsel ve genel amaçlı facebook kullanımları ve facebook bağımlılıkları (SAÜ Eğitim Fakültesi örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Çam, H. H., & Nur, N. (2015). Adölesanlarda internet bağımlılığı prevalansı ile psikopatolojik semptomlar ve obezite arasındaki ilişkinin incelenmesi. *TAF Prev Med Bull*, 14(3), 181-188.
- Çetinkaya, M. (2013). *İlköğretim öğrencilerinde internet bağımlılığının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Çetinkaya, Z. (2011). Türkçe öğretmen adaylarının iletişim becerilerine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(2), 567-576.
- Dalaylı, F. Ü. (2017). Orta yaş üstü bireylerde sosyal medya bağımlılığı ve sosyal izolasyon. *In ICPRESS (International Congress on Politic, Economic and Social Studies. 3, October*.
- Dilci, T., Arslan, A., & Ersoy, M. (2019). 0-12 yaş aralığındaki çocukların dijital bağımlılık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre belirlenmesi: Sivas ili örnekleme. *Tarih Okulu Dergisi (TOD) / Journal of History School (JOHS)*, 12(38), 122-142. DOI No: <http://dx.doi.org/10.14225/Joh1514>
- Dökmen, Ü. (2003). *İletişim çatışmaları ve empati*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Dökmen, Ü. (2004). *Küçük şeyler*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Dursun, A., & Eraslan-Çapan, B. E. (2018). Ergenlerde dijital oyun bağımlılığı ve psikolojik ihtiyaçlar. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(2), 128-140.
- Erdamar, G., & Kurupınar, A., (2014). Ortaöğretim öğrencilerinde görülen madde bağımlılığı alışkanlığı ve yaygınlığı: Bartın ili örneği. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 65-84.
- Erdoğan, İ. (2002). *İletişimi anlamak*. Ankara: Erk Yayınevi.
- Ersanlı, K., & Balci, S. (2016). İletişim becerileri envanterinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(10), 7-12.
- Eryılmaz, S., & Çukurluoğ, Ö. (2018). Lise öğrencilerinin dijital bağımlılıklarının incelenmesi: Ankara ili, Çankaya ilçesi örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(67), 889-912.
- Esen, C. A. (2012). *Spor yapan ve yapmayan üniversite öğrencilerinin benlik saygısı ve atılganlık düzeylerinin incelenmesi (Muğla Üniversitesi Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, Muğla.
- Gençler, S. L. (2011). *Ortaöğretim öğrencilerinin internet bağımlılık durumlarının internet kullanım profilleri ve demografik özelliklere göre farklılıklarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Isparta.
- Gökçearslan, Ş., & Durakoğlu, A. (2014). Ortaokul öğrencilerinin bilgisayar oyunu bağımlılık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(14), 419-435.
- Gönüç, S. (2009). *İnternet bağımlılık ölçeğinin geliştirilmesi ve bazı demografik değişkenler ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Greenfield, D. N. (1999). Psychological characteristics of compulsive internet use: A preliminary analysis. *Cyber Psychology and Behavior*, 2(5), 403-412.
- Griffiths, M. D. (1991). Amusement machine playing in childhood and adolescence: A comparative analysis of video games and fruit machines. *Journal of Adolescence*, 14, 53-73.

- Griffiths, M. D. (1995a). *Adolescent gambling*. London: Routledge.
- Griffiths, M. D. (1996). Behavioural addiction: An issue for everybody? *Journal of Workplace Learning*, 8(3), 19-25.
- Gül, S. K., & Güneş, İ. D. (2009). Ergenlik dönemi sorunları ve şiddet. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 79-101.
- Güler, M. (1990). *Endüstri işletmelerinin iş doyumu ve depresyon, kaygı ve diğer bazı değişkenlerin etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hazar, Z., Demir, G. T., Namlı, S., & Türkeli, A. (2017). Ortaokul öğrencilerinin dijital oyun bağımlılığı ve fiziksel aktivite düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 11(3), 320-332.
- Horzum, M. B. (2011). İlköğretim öğrencilerinin bilgisayar oyunu bağımlılık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 36(159).
- Karagöz, Y. (2016). *SPSS ve AMOS 23 uygulamalı istatistiksel analizler*. 1. Basım. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kaya, A. (2011). *Kişilerarası ilişkiler ve etkili iletişim*. (3. Baskı). Ankara: PegemA Akademi Yayıncılık.
- Kayrı, M., & Günüş, S. (2016). Yüksek ve düşük sosyoekonomik koşullara sahip öğrencilerin internet bağımlılığı açısından karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *The Turkish Journal on Addictions*, 3(2), 165-183.
- Kesici, A., & Tunç, N. F. (2018). The development of the digital addiction scale for the university students: Reliability and validity study. *Universal Journal of Educational Research*, 6(1), 91-98.
- Korkut, F. (2016). İletişim becerilerini değerlendirme ölçeğinin geliştirilmesi: Güvenirlik ve geçerlik çalışmaları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(7), 18-23.
- Kuss, D. J., & Griffiths, M. (2011). Online social networking and addiction a review of the psychological literature. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 8, 3528-3552. doi:10.3390/ijerph8093528
- Marks, I. (1990). Behavioural (non-chemical) addictions. *British Journal of Addiction*, 85, 1389-1394.
- McIlwraith, R., Jacobvitz, R. S., Kubey, R., & Alexander, A. (1991). Television addiction: Theories and data behind the ubiquitous metaphor. *American Behavioral Scientist*, 35, 104-121.
- Meydan, C. H., & Şeşen, H. (2015). *Yapısal eşitlik modellemesi AMOS uygulamaları*, 2. Baskı. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Monette, D. R., Sullivan, T. J., & DeJong, C. R. (2013). *Applied social research: A tool for the human services*. Canada: Nelson Education.
- Mustafaoğlu, R., & Yasacı, Z. (2018). Dijital oyun oynamanın çocukların ruhsal ve fiziksel sağlığı üzerine olumsuz etkileri. *Bağımlılık Dergisi*, 19(3), 51-58.
- Nacar, F. S., & Tümkaya, S. (2011). Sınıf öğretmenlerinin iletişim ve kişilerarası problem çözme becerilerinin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 10(2), 493-511.
- Omole, C. O., & Ayeni, B. O. (2013). Internet use: Breakthrough or breakdown? Child & adolescent therapy and e-therapy. *IFE Psychologia: An International Journal*, 21(3), 260-267.
- Orford, J. (2001). Addiction as excessive appetite. *Addiction*, 96(1), 15-31.
- Ögel, K. (2001). *İnsan, yaşam ve bağımlılık. Tartışmalar ve gerekçeler*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Özdamar, K. (2013). *Paket programlar ile istatistiksel veri analizi*. 9. Baskı. Ankara: Nisan Kitapevi.
- Özen, Y., & Gül, A. (2007). Sosyal ve eğitim bilimleri araştırmalarında evren-örneklem sorunu. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15, 394-422.

- Özkan, M. (2010). *İnsan, iletişim ve dil*. (3. Baskı). İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Peele, S., & Brodsky, A. (1975). *Love and addiction*. New York: Taplinger.
- Shaw, M., & Black, D. W. (2008). Internet addiction: Definition, assessment, epidemiology, and clinical management. *CNS Drugs*, 22(5), 353-365.
- Siyez, D. M. (2015). Üniversite öğrencilerinin onay bağımlılığı ve empatinin sosyal fayda aracılığıyla aşırı internet kullanımına etkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 16(1), 30-36.
- Şahin, F. Y. (1998). Grupla iletişim becerileri eğitiminin üniversite öğrencilerinin iletişim beceri düzeylerine etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 22(110), 12-19.
- Taş, İ., & Ayas, T. (2015). Relationship the level of internet addiction with personality traits of high school students/Lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeyinin kişilik özellikleriyle ilişkisi. *International Journal of Human Sciences*, 12(2), 150-162.
- Tsai, C. C., Lin, S. S. J., & Tsai, M. J.(2001). Developing an internet attitude scale for high school students. *Computers & Education*, 37(1), 41-51.
- Tunçeli, H. İ. (2013). Öğretmen adaylarının iletişim becerileri ile öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi (Sakarya Üniversitesi örneği). *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 3(3), 51-58.
- Tutarel-Kışlak, Ş. (1995). *Cinsiyet, evlilik uyumu, depresyon ile nedensel ve sorumluluk yüklemeleri arası ilişkiler üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Usluata, A. (1997). *İletişim*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yaman, E. (2011). *İletişimin Türkçesi*. (1. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yellowlees, P. M., & Marks, S. (2007). Problematic internet use or internet addiction? *Computers in Human Behavior*, 23(3), 1447-1453.
- Young, K. S. (1996). Internet addiction: The emergence of a new clinical disorder. *CyberPsychology and Behavior*, 1(3), 237-244.
- Young, K. S. (1998). *Caught in the net: How to recognize the science of internet addiction and a winning strategy for recovery*. New York, NY: John Wiley and Sons, Inc.
- Yurdakul, İ. K., Dönmez, O., Yaman, F., & Odabaşı, H. F. (2013). Dijital ebeveynlik ve değişen roller. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(4), 883-896.
- Zıllıoğlu, M. (2007). *İletişim nedir?* İstanbul: Cem Yayınevi.